

ביקורת

כתף קרה להתחממות הגלובלית

מסע עולמי הביא ליצירת מסמך עיתונאי המדגים את נזקי שינויי האקלים ברחבי העולם ומתריע מפני הפוליטיקה הנגדית ומפני אדישות והתעלמות

שמחת חיים בטברנה

אנטי-גיבורים פשוטים הופכים לגיבורים גדולים מהחיים, פורצי גבולות מותר ואסור, בספרו היצירי ותאב החיים של הילד הרע של הספרות היוונית

תרנגול ללא רחמים

הריסטוס חומינידיס

מיוונית: דספינה ליאוזידו שרמיסטר, חיים פסח ידיעות ספרים, 2009, 197 עמ'

ניר מן

כ ל קורא מכיר את הדילמה, כאשר מעמדו הראשון של ספר חדש מתברר לו בוודאות שבידו יהלום נדיר. האם לטרוף את הספר בבולמוס תאוותני או למשוך ולמשוך את הקריאה בפלגמטיות מתמרת, רק כדי שלא לגמור את ההתענגות.

בטוח שחריסטוס חומינידיס, מי שמכונה "הילד הרע" של הספרות היוונית הצעירה, יסכים שאת ספרו החדש, 'תרנגול ללא רחמים', מומלץ לקרוא בשלוק אחד ובשקיקת הנחנות קולנית. במחשבה שנייה, זה לא כל כך בטוח. זה לא כל כך בטוח מפני שהראש של חומינידיס באמת מתוכנת על מודוס קצת שונה. הוא מופרע וסוטה, יצקצקו שומרי החומות בצייקנות נוקדנית; הוא כובש וסוחף, יתלהבו אוהבי הספרות. חומינידיס נולד ב-1966 באתונה ו'תרנגול ללא רחמים' הוא ספרו החמישי. סיפוריו מבוססים על עלייה קצבית ועל גיבורים אקטיביים היוצרים אותה. גיבוריו מקעקעים בספונטניות מתפרצת את הנורמות החברתיות ואת גבולות הרציונליות. הפרה בוטה זו של המותר והאסור יוצרת הלימה הגיונית והרמונית בין הגיבורים למעשיהם, והופכת את דמויות האנטי-גיבורים בתחילת הסיפורים למדרגת גיבורים 'גדולים מן החיים' בסופם. כל הווייתם של גיבורי הספר אומרת בראשיתה שגרת ונורמליות, אלא שמכורח הנסיבות או בגלל צירוף מקרים או בשל התערבות אלי המיתולוגיה שהודחו מהאולימפוס, הם נקלעים למצבי קיצון ומגיבים בהתאם.

ההמחשה הבולטת בספר להנגדה שבין ה'נורמליות', על שעמומה ועליבותה לעיתים, לשבירת המוסכמות הקולוסלית, באה לביטוי במיניות היצרית בסיפורים. הספר פשוט עולה על גדותיו בחושניותו העסיסית, ו'מוזמין' טיווח מוסרני מצידם של כמרי הטהרנות. הספר רחוק מלהיות פורנוגרפי, והארוטיות תאבת החיים הגודשת אותו היא בחזקת יסוד מוסד בקיום האנושי. משום כך היא משמשת אלמנט ספרותי חיוני להתמודדות עם השאלות הבסיסיות באשר למהות החיים ולערכי התרבות. הספר רווי בשמחת חיים, גם במקרי הקצה הלא מתקבלים על הדעת, גם בחטאי

במידה רבה, ההתעלמות המתמשכת של רוב האנושות מתופעות שינויי האקלים ההולכות ומתגברות אף מעבר לתחזיות המדענים מזכירה את מדרש תנחומא על פרשת נח (סוף סימן ה'): "א"ר הונא בשם רבי יוסי: ק"כ שנה היה מתרה הקב"ה בדור המבול שמה יעשו תשובה. כיוון שלא עשו תשובה, אמר לו: 'עשה לך תבת עצי גופר'. עמד נח ועשה תשובה ונטע ארזים, והיו אומרין לו: 'ארזים אלו למה?' אמר להן: 'הקדוש ברוך הוא מבקש להביא מבול לעולם ואמר לי לעשות תיבה כדי שאמלט בה אני וביתי'. והיו משחקין ממנו ומלעיגין בדבריו, והיה משקה אותן ארזין והן גדליו. והיו אומרין לו: 'מה אתה עושה?', ומשיב להן כענין הזה. והיו מלעיגין עליו. לסוף ימים, קצצן והיה מנסרין והיו אומרין לו: 'מה אתה עושה?' ואומר להן כך והיה מתרה בהן. כיון שלא עשו תשובה, מיד הביא עליהן מבול, שנאמר: 'וימח את כל היקום'."

ספרה של קולברט הוא מסמך עיתונאי מדויק מאוד, המציין את מצבו הנוכחי של כדור הארץ ואת האנושות המתעלמת מבעיותיה ואף מתכחשת להן. בסוף הספר מופיעה גם כרונולוגיה מצוינת המראה את השינויים ברמות הפחמן הדו-חמצני באטמוספירה מעת המצאת מנוע הקיטור על ידי ג'יימס וואט בשנת 1769 (המהפכה התעשייתית באנגליה) ועד שנת 2006. בתחילת המהפכה התעשייתית היו באטמוספירה 280 חלקים למיליון ואילו בשנת 2006 רמת הפחמן הדו-חמצני הגיעה ל-381 חלקים למיליון. הערכות מדיניות רבות מציבות את הערך של 500 חלקים למיליון כסף שממנו ואילך משבר סביבתי גלובלי יהיה בלתי נמנע ובלתי ניתן לעצירה.

מי שקורא את ספרה של קולברט מבין היטב, ואולי גם מצליח להפנים, שאנחנו בצרות. כדור הארץ מתחמם, והשאלה היא מה עושים? בעיניי, כמו בעיני הוגים רבים, השאלה העיקרית היא שאלה אתית גלובלית: האם נצליח להבין שהעולם הערכי שבו חיות התרבות והכלכלה המערביות היום מסכן את המשך קיומנו על כדור הארץ, ויש לעבור למערכת ערכים שונה ומקיימת (Sustainable)? האם נבין כאנושות שרווחים מהירים מתעשיות האנרגיה הפוסילית עלולים להתברר כקוצר ראייה של המין האנושי ביחס לעתידו עלי אדמות? האם נבין שתרבות הייצור והצריכה שלנו חייבת להשתנות? האם המדינות המפותחות ישכילו ליצור מנגנון כלכלי שיסייע למדינות המתפתחות, כולל סין הענקית, לעבור לייצור אנרגיה באמצעים מתחדשים (כשמש או רוח), או שמה נאפשר לענק האדום להקים בעשורים הקרובים מאות תחנות כוח פחמיות?

למי שטרחה לקרוא את הסקירה הזו אני ממליץ מאוד לגשת לספרייה או להזמין לעצמם את ספרו המצויין של James Gustave Speth: The Bridge at the Edge of the World: Capitalism, the Environment and Crossing from Crisis to Sustainability. ספת, דיקן בית הספר ליערנות ולימודי סביבה באוניברסיטת ייל, פורס לפנינו מסמך מרתק המדגיש את מסקנתו שהכלכלה הקפיטליסטית הנוכחית אינה מביאה לקיימות, ומציג דרך למעבר מהמשבר הסביבתי הגלובלי לקיימות בעיקר באמצעים של שינוי אתי גלובלי. מי שיקרא ברצינות את ספרו של ספת, לאחר שקרא את ספרה של קולברט, יצליח להפנים את דחיפות בעיית שינויי האקלים ואת הדרך שבה האנושות אמורה להתמודד עם בעיה זו. ■

chayens@gmail.com

לכולנו שהנציג הבכיר של ממשל בוש נטש פיזית את שולחן הדיונים בשיחות הראשוניות על ההסכם שלאחר אמנת קיוטו. למעשה, עד היום, למרות האופטימיות הגדולה עם בחירת אובמה, ארה"ב עדיין אינה שותפה לאמנת המסגרת של האו"ם לבלתימת שינויי האקלים.

מה שמצמרר יותר הם הניסיונות של קבוצות עסקיות חזקות להכחיש את תופעת שינויי האקלים. כך לדוגמה, קבוצה בשם "טק סנטרל סטיישן", שעם המממנים שלה נמנות חברת הנפט אקסון-מוביל ויצרנית הרכב ג'נרל מוטורס, דאגה לפרסם ברשת האינטרנט ספרים כגון "גזי השטן או התחממות כדור הארץ ומיתוסים אקולוגיים אחרים". הגדילה לעשות "האגודה לעולם ירוק", ארגון שהוקם על ידי "וסטרן פילוס אסוסיאיישן" – קבוצה לאספקת אנרגיה. ארגון זה טען ש"פליטה של פחמן דו-חמצני מבעירת דלק מאובנים מועילה לחיים על פני כדור הארץ" (עמ' 142). ההסבר המדעי המלומד הוא פשוט מאוד – צמחים הולא זקוקים לשפע של פחמן דו-חמצני לפוטוסינתזה.

מעניין לציין, במאמר מוסגר, שהדינמיקה הזו, של הכחשת קונצנזוס מדעי המתייחס לנזקים סביבתיים הנגרמים בידי אדם והניסיון של קבוצות עסקיות להילחם בו, אינה חדשה. כנציג ארגוני הסביבה בישראל נכחתי פעמיים (בוניה בשנת 1995 ובבייג'ין

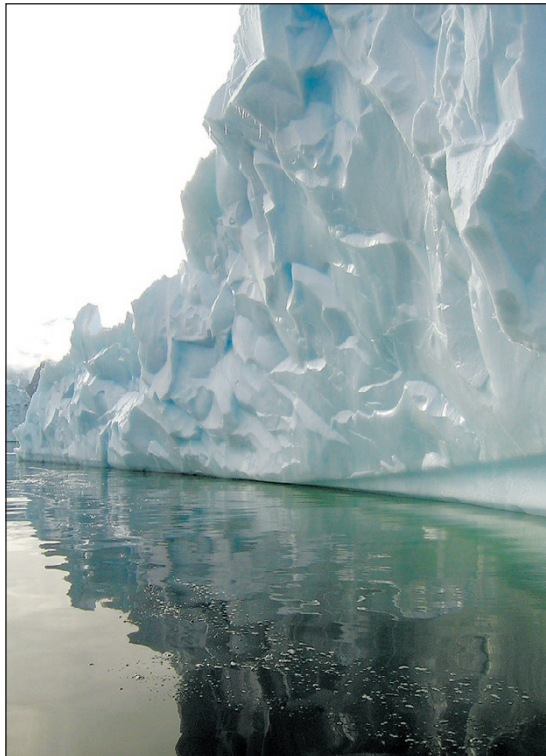
רשימות מאזור אסון: אדם, טבע ושינוי האקלים

אליזבת קולברט מאנגלית: אילת אטינגר ואהד זהבי הקיבוץ המאוחד, 2009, 188 עמ'

שמואל חן

על התחממות כדור הארץ ושינויי האקלים מדברים כבר זמן רב. הבעיה העיקרית עם המשבר הסביבתי הענק הזה, המסכן את עתיד כדור הארץ והיושבים עליו, היא שמאוד קשה "לחוש בדידים" את שינויי האקלים. למרות שכיום קיים קונצנזוס מדעי שאכן מתחוללים שינויי אקלים ושיש לפעול באופן גלובלי על מנת לבלום אותם, עדיין ישנם רבים המנסים להכחיש את קיומה של התופעה ורבים יותר פשוט אדישים לקיומה.

אליזבת קולברט, חברת מערכת הניו-יורקר מאז שנת 1999, יצאה למסע עולמי אל הטבע ואל האדם, ופגשה בואת התופעות הממשיות הנגרמות משינויי האקלים ואת בני האדם המתמודדים עם הפוליטיקה המסובכת לבלתימת שינויי האקלים. במלון ארקטיק שבעיירה אילוליסט על חופה המערבי של גרנלנד היא התפעלה מקרחוני הענק המשייטים בנהר הקרח הארוך "יאקובסהאון איסברה", אך למדה מהמקומיים שדווקא שיוט הקרחונים בנהר מצביע על הצטמקותם. באיסלנד פגשה קולברט את אודור סיגורדסון, העומד בראש "האגודה האיסלנדית לחקר קרחונים". הארגון, המורכב כולו ממתנדבים, עוקב אחר התכווצות הקרחונים באיסלנד. סיגורדסון דיווח לה על מודלים אקלימיים הצופים שבסוף המאה הבאה איסלנד תהיה נטולת קרח. מחוקרי הביולוגיה האבולוציונית ויליאם ברדשו וכריסטינה הולפל, החוקרים ביולוגיית רבייה של יתושים, היא למדה שהתחממות כדור הארץ התחילה להניע גם שינויים גנטיים ואבולוציוניים.

מודלים צופים שבסוף המאה תפשייר איסלנד לחלוטין. קרחון באיסלנד

צילום: פרנצי רג'י

בשנת 1999 בדיוני פרוטוקול מונטריאול העוסק בהפחתת השימוש בחומרים המדלדלים את שכבת האוזון. בשני המפגשים, בהם פעלתי להפחתת השימוש במתיל ברומיד, חומר הדברה הפוגע באוזון, בתוך מסגרת של חזית בינלאומית של ארגוני סביבה, נתקלתי בהתנגדות חריפה ואפילו מאיימת של קבוצות עסקיות שונות הקשורות לייצור של חומר הדברה.

ספרה של קולברט מרתק בעיקר בשל העובדה שב"אחרית דבר" היא מתארת את סופת ההוריקן קתרינה שהפכה את ניו אורלינס לעיי חרבות. כל מי שקורא את התיאורים שלה תוהה אם סופה זו לא היתה סוג של "אות שמיי" לנשיא בוש – מגדולי מכחישי שינויי האקלים.

למרות שקולברט עלולה להיתפס כמעט טרחנית כשהיא מפרטת נתונים מדעיים שונים, ספרה – השייך לסוגת הספרות העיתונאית – הוא מסמך מצמרר, המדגים איך שינויי האקלים מתחוללים בפועל על פני כל כדור הארץ. התחממות כדור הארץ מתחוללת כאן ועכשיו.

בחלק השני של הספר, המתאר את המפגשים הפוליטיים של קולברט, מוזעזע לראות עד כמה יכלה תת שרת החוץ בממשל בוש, פולה דובריאנסקי, לרדת לרמת אינטליגנציה המבזה את המין האנושי, כשכל מה שהיה לה לומר שוב ושוב בראיון של 20 דקות (שהתקצרו כמובן בפועל) על מדיניות ארה"ב ביחס לשינויי האקלים הוא ש"אנחנו פועלים, אנחנו לומדים, אנחנו פועלים שוב". קולברט גם מזכירה